

регіональної пам'яті, сприяння підтримки читацької аудиторії різними заходами, створення умов для розвитку сучасних бібліотек, як соціокультурних, поліфункціональних просторів.

Бібліотека на сьогодні є не лише джерелом інформації, а й основою духовності та культури, що впевнено дивиться в майбутнє, використовуючи набутий досвід, спрямовує свою діяльність на підвищення якості інформаційно-бібліотечного обслуговування, а також орієнтується на перехід до нового формату діяльності.

Висновки. Таким чином, сучасна бібліотека змушена реагувати на якісні зміни читацької компетентності молоді, що становить основну частину її користувальницької аудиторії. Бібліотечні спеціалісти безпосередньо зацікавлені у вдосконаленні блоку навичок суб'єктів читацької діяльності та впорядкування інформації, оскільки неухва до проблеми зниження якості навчального та професійного читання загрожує ризиками низької затребуваності документного фонду з боку молоді, його недостатньої інтегрованості в інформаційно-освітній простір.

Саме тому, усі заходи, які мають проводитись співробітниками бібліотек повинні бути спрямовані на розширення кругозору, формувати нові інформаційні потреби, спонукати молодь до читацької компетенції. Бібліотекам треба йти в ногу з часом, змінювати напрямки діяльності, які стануть багатовекторними та орієнтованими на нові вимоги виховання в молоді читацької культури та компетенції.

Список використаних джерел та літератури

1. Кухаренко А. Л. Бібліотека – гуманістичний центр освітянського та культурного життя вузу. URL:<http://dSPACE.khntusg.com.ua/bitstream/123456789/3753/1/36>.
2. Попіль Л. Б., Чайківська Л. М. Формування читацької компетенції креативними методами співпраці бібліотекаря та читача. Бібліотеки й суспільство: рух у часі та просторі. III Науково-практична інтернет-конференція, Харків, НБ ХНМУ, 22-29 жовтня 2018 р. С.1-4. URL: <https://repo.knmu.edu.ua/bitstream/>
3. Alwahbi A. A. Attitudes of a Post-secondary Student with ASD toward Reading. Journal of College Reading and Learning. 2021. Vol. 51, is. 4. Pp. 291–302.
4. Deale C. S., Lee, S. H. (Jenna). To Read or Not to Read? Exploring the Reading Habits of Hospitality Management Students. Journal of Hospitality & Tourism Education. 2021. Vol. 34, is. 1. Pp. 45–56.
5. Higley C., Elliott K. C., Cheruvilil J. Improving student reading comprehension through editorship. Teaching in Higher Education. 2018. Vol. 25, is. 2. Pp. 174–188.

Футомська Лідія,
вихователь
ЗДО №20 «Білочка»
м. Хмельницький

Виховання в сім'ї як першооснова всебічного розвитку особистості дитини дошкільного віку

У статті представлено аналіз психолого-педагогічних досліджень щодо формування самооцінки дошкільника під впливом сімейного виховання. Висвітлено зміст поняття сім'ї, яка є природним середовищем первинної соціалізації дитини, джерелом її матеріальної та емоційної підтримки, засобом збереження і передання культурних цінностей. Розглянуто поняття виховання і вплив стилів виховання на поведінку та формування самооцінки у дошкільника.

Ключові слова: сімейне виховання, стилі виховання, самооцінка, дошкільний вік.

Сімейне виховання є найбільш затребуваним видом виховання в усі часи. Сім'я належить до числа таких явищ, інтерес до якої завжди був стійким і масовим. Вона активно бере участь у збереженні, накопиченні і передачі новим поколінням необхідних навичок та має пізнавальне й величезне морально-виховне значення, є одним із засобів формування всебічно розвиненої особистості та суспільних відносин.

Сім'я – своєрідний колектив, члени якого різні за віком, за професією, пов'язані сімейними вузами, ведуть спільне господарство, в якому беруть участь і діти. Взаємини

членів сім'ї будуються на взаємній любові та повазі, розумінні та прийнятті, підтримці та взаємодопомозі [1].

Сім'я, яка нездатна виховувати, призводить до серйозних порушень у процесі соціалізації дитини. У процесі близьких взаємин із матір'ю, батьком, братами, сестрами, дідусями, бабусями та іншими родичами у дитини з перших днів життя формується структура її особистості. Вона входить у світ своїх рідних, переймає норми їхньої поведінки, тому батьки в житті дитини відіграють важливу роль. Вони дають перші зразки поведінки. Дитина наслідує і прагне бути схожою на матір і батька. Коли батьки розуміють, що багато в чому від них самих залежить формування особистості дитини, то вони ведуть себе так, що всі їхні вчинки та поведінка у цілому сприяють формуванню у дитини тих якостей і такого розуміння людських цінностей, які вони хочуть їй передати. Такий процес виховання можна вважати цілком свідомим, оскільки постійний контроль за своєю поведінкою, за ставленням до інших людей та увага до організації сімейного життя дають змогу виховувати дітей у найбільш сприятливих умовах, що впливає на їх соціалізацію.

Історіографія наукових досліджень проблем сімейного виховання свідчить про їх важливість на всіх етапах історичного розвитку народів світу. У різні часи до проблем сімейного виховання зверталися філософи, політики, письменники, педагоги.

Зарубіжна класична педагогіка в особі своїх кращих представників сприяла не лише розробці становлення інституту сімейного виховання, а й реалізації його положень у різних країнах світу. Основи наукового підходу до розробки проблем сімейного виховання заклав великий чеський педагог Я. А. Коменський, перу якому належить перша в світі книга для батьків – «Материнська школа». Завдяки їй Я. А. Коменського поправу віднесено до засновників методики навчання і виховання дітей дошкільного віку в сім'ї під керівництвом матері.

Високо підніс ідею сімейного виховання видатний швейцарський педагог У. Г. Песталоцці. Він був одним з перших педагогів які намагались розробити проблему взаємозв'язку сім'ї і школи. Кращим середовищем виховання людяності в людини є атмосфера сімейної любові, яка є основною умовою не лише домашнього, але й шкільного виховання. Ж. Ж. Руссо підкреслював, що ідеальна сім'я – це перший зразковий сімейний осередок, з якого почнеться відновлення людського суспільства. З урахуванням досягнень класичної педагогіки в галузі сімейного виховання досліджувалась історія сімейного виховання в Україні. В умовах постійної боротьби Українського народу за незалежність, за національні інтереси, саме сім'я стала хранителькою і сповідницею тих педагогічних ідей і виховних традицій, які жили і живлять українську педагогіку. Виховні цінності сім'ї стали основою розвитку наукових засад сімейного виховання в Україні. Фундамент його було закладено в працях таких мислителів, як Ярослав Мудрого, Володимира Мономаха, Петро Могила, у виховній системі братських шкіл та ін.

Питання сімейного виховання не обминув і видатний український філософ-просвітитель Г. С. Сковорода. У своїх притчах, байках і листах висвітлював дуже цінні думки з приводу батьківського виховання. З великою симпатією Г. С. Сковорода ставиться до тих батьків, які досягають результатів у вихованні своїх дітей завдяки відповідальному ставленню у вихованні своїх дітей завдяки відповідальному ставленню до своїх обов'язків.

Винятково важливою вважав роль сім'ї у правильному вихованні дитини і відомий український поет і мислитель Т. Г. Шевченко з великою симпатією він ставився до тієї сім'ї, де у взаєминах відчувається сердечна прихильність, щирість і взаєморозуміння. Особливо побожно ставився він до жінки-матері, матері-трудівниці.

Питання сімейного виховання хвилювали й кавказького педагога О.В. Духновича, який вказував що батьки є першими вихователями своїх дітей. Батьки повинні піклуватися про здоров'я дітей, їх фізичний та моральний розвиток: Духнович звертав особливу увагу батьків на важливість особистого прикладу, бо дитина «все сприймає що бачить і чує». Питанням сімейного виховання приділяли надзвичайно велику увагу такі педагоги письменники, як Іван Франко, Леся Українка, Т. Лубенець, Я. Ченіга, Б. Грінченко, С. Русова.

У всі періоди розвитку педагогічної науки в Україні сім'я була предметом уваги, наукового пошуку. Тенденції до розширення сутті історико-педагогічних надбань України з питань сімейного виховання знаходимо у працях дослідників У. Беха, В. Бондаря, С. Гончаренка, М. Євтуха, П. Щербаня, О. Сухомлинської, та ін.

Із перших днів появи дитини на світ сім'я покликана готувати її до життя та практичної діяльності, у домашніх умовах забезпечити розумну організацію її життя, допомогти засвоїти позитивний досвід старших поколінь, набути власного досвіду поведінки й діяльності [1; 2].

Найважливішими соціальними функціями сім'ї є виховання й розвиток дітей, соціалізація підростаючого покоління. Виховний потенціал сім'ї містить у собі не тільки її можливості у сфері духовно-практичної діяльності батьків, спрямованої на формування у дітей певних якостей, а й ті, які закладають сімейне мікросередовище, спосіб життя сім'ї, її традиції й стиль взаємин між усіма членами [1; 2; 9].

Діти, що ростуть в атмосфері любові й розумінні, мають менше проблем зі здоров'ям, труднощів із навчанням у школі, складностей у спілкуванні з однолітками, і, навпаки, як правило, порушення дитячо-батьківських відносин веде до формування різних психологічних проблем і комплексів [4; 5].

Успіх сімейного виховання значною мірою залежить від організації домашнього побуту, традицій сімейного життя: порядку в сімейному господарстві, залучення дітей до розподілу бюджету сім'ї, загального режиму дня та ін. [2].

Велике значення у сімейному вихованні відіграє вибраний виховний стиль. Стилі виховання відрізняються насамперед за такими ознаками, як вимогливість і чуйність, серед них виділяють такі:

1. Гіперопіка (надмірна опіка) – цей стиль характеризується надмірним піклуванням, попередженням активності, бажанням зробити все за дитину. З раннього дитинства діти дуже прив'язані до батьків. У міру зростання самостійності ця залежність починає дитину обтяжувати. Погано, якщо дітям не вистачає батьківської любові, але надмірна опіка також шкодить дитині, а батьки інколи плутають любов та опіку. Вона затрудняє формування у дітей внутрішньої автономії та породжує залежність як рису характеру. Такий тип виховання часто зустрічається стосовно пізніх дітей, коли довгоочікувана дитина нарешті народжується у літніх батьків або самотньої жінки. У такому разі на дитину готові молитися, всі її прохання й примхи виконуються, формується крайній егоцентризм, егоїзм, першими жертвами якого стають самі ж батьки. Надмірна любов та увага батьків можуть викликати патологічне самостереження та іпохондрію у дитини; вседозволеність, надмірна турботливість має безпосереднє відношення до виникнення неврозів у дітей.

2. Авторитарний стиль характеризується високим рівнем вимогливості й низьким рівнем чуйності. Батьки, які дотримуються цього стилю виховання, виступають як авторитетні фігури, їхня поведінка здебільшого директивна й ґрунтується на вказівках і силі, а для дитини встановлюються суворі обмеження. Батьки, що дотримуються цього стилю, вторгаються в особистий простір дитини, пригнічують силою, вирішують за дитину, що їй краще, не цікавляться особистою думкою дитини, не визнають її права. Усі рішення приймають батьки, які вважають, що дитина майже в усьому повинна підкорятися їхній волі, авторитету. Батьки вимагають від дитини порядку, дисципліни, чіткого виконання всіх обов'язків, не вірять і не довіряють своїм дітям, піддають їх тотальному контролю, намагаються повністю ізолювати від однолітків, друзів, прагнуть контролювати вільний час дитини, коло її інтересів, занять, спілкування. Надто високі вимоги, які ставляться до дитини в таких сім'ях, потребують максимальної мобілізації всіх розумових і фізичних здібностей. Від дитини вимагають досягнення успіху в різних сферах. Це стає самоціллю, але при цьому страждає духовна сфера. Авторитарний стиль виховання може призвести до відхилення у поведінці, особливо тоді, коли батьки прагнуть бачити свою дитину лідером. Під впливом цього дитина виростає похмурою, озлобленою, агресивною, жорстокою, прагне кривдити слабких і беззахисних, не може відчувати ні до кого прихильності.

3. Ліберальний стиль виховання передбачає низький рівень вимогливості, слабкий батьківський контроль, мінімальне або навіть узагалі відсутнє покарання за погану поведінку, недостатню увагу до дитини з боку батьків. Дитина в такій сім'ї належить сама собі, батьки не встановлюють їй будь-яких обмежень. Такі діти схильні до неслухняності та агресивності, поведуться неадекватно та імпульсивно, страждають особливо важкими дефектами моральної свідомості, вони брехливі й жорстокі, досить важко піддаються перевихованню. Нездатність сім'ї контролювати поведінку дитини може призвести до входження її до асоціальних груп, оскільки у неї не сформувалися психологічні механізми, необхідні для самостійної, відповідальної поведінки у суспільстві.

4. Демократичний стиль характеризується високим рівнем вимогливості й чуйності. Батьки, які дотримуються такого стилю виховання, виявляють турботу про дитину, надають їй підтримку й заохочують її самостійність. Особливістю цього стилю взаємин є тверде, послідовне і водночас гнучке виховання. Дитина виховується як самостійна особистість. Також батьки орієнтовані на активну роль дитини у родині. На відміну від ліберального стилю виховання цей процес не пущений на самоплив, а проходить під дбайливим і чуйним контролем батьків. Вони адекватно оцінюють можливості, успіхи і невдачі дитини; їм властиве глибоке розуміння дитини, цілей та мотивів її поведінки. За такого стилю виховання відбувається найбільш гармонічний і різнобічний розвиток особистості дитини, який сприяє розвитку самостійності, активності, ініціативи і соціальної відповідальності.

5. Непослідовний, змішаний стиль виховання передбачає неузгодженість і суперечливість установок батьків на процес виховання, постійна непередбачуваність реакцій батьків позбавляє дитину відчуття стабільності оточуючого світу, породжуючи в неї підвищену тривожність. Цей стиль характеризується тим, що у батьків не вистачає витримки, самовладання для здійснення послідовної виховної тактики в сім'ї. Виникають різкі емоційні перепади у відносинах із дітьми – від покарання, сліз, лайки до ласкавих проявів, що призводить до втрати батьківського впливу на дітей. Дитина стає некерованою, непередбаченою, вона зневажає думку старших і батьків [1–2; 5; 6; 8].

Здебільшого стиль виховання дитини є репродуктивним, тобто багато в чому репродукує стиль виховання, який застосовувався у дитинстві батьків. При цьому самооцінка, Я-образ дитини є інтродекцією батьківського ставлення і способів керування поведінкою дитини, що реалізується, по-перше, через пряме чи непряме (у зразках поведінки) навіювання образу чи ставлення до себе; по-друге, через формування у дитини стандартів виконання тих чи інших дій, формування рівня домагань; по-третє, через контроль над поведінкою дитини, у якому вона засвоює способи самоконтролю. Я-образ і самооцінка, що навіюються дитині, можуть бути як позитивними, коли дитину переконують у тому, що вона є доброю, розумною тощо, так і негативними, коли дитину переконують у тому, що вона слабка, не здатна бути самостійною, погана. У цьому разі використовується і знецінювання її думки, планів та інтересів. У результаті дитина або погоджується з поглядом батьків, або найчастіше агресивно виступає проти них [10].

Батьки можуть впливати на формування Я-образу дитини також шляхом стимулювання такої поведінки дитини, що може підвищити чи знизити її самооцінку, змінити в неї цілісний образ. Це спостерігається, наприклад, у результаті орієнтації дитини на реалізацію певних цілей і планів, досягнення тих чи інших стандартів. Якщо цілі і плани відповідають реальним психофізіологічним і психологічним можливостям дитини, її схильностям та інтересам, то створена ситуація успіху сприяє формуванню у дитини позитивного Я-образу, адекватної самооцінки, підвищенню самоповаги.

У негативному випадку дитина втрачає самоповагу, стає невпевненою, тривожною.

Самооцінка формується з дитинства у процесі спілкування за такими етапами: увага з боку дорослих; співробітництво з ними; відчуття поваги з їхнього боку; взаєморозуміння.

Взаємостосунки дитини з батьками на кожному з етапів самооцінки залежатимуть від її ставлення до себе. Якщо батьки невиправдано підкреслюватимуть реальні та вигадані досягнення дитини, то це стане причиною формування в неї завищеної самооцінки та рівня домагань. І навпаки, недовіра батьків до можливостей дитини категорично придушить

норму дитячого негативізму, може призвести до виникнення у дитини відчуття своєї слабкості, неповноцінності та заниженої самооцінки.

Окрім самооцінки, батьки задають і рівень домагань дитини – те, на що вона претендує у своїй діяльності й відносинах. Діти з високим рівнем домагань, завищеною самооцінкою й високою мотивацією розраховують тільки на успіх і у разі невдачі можуть одержати важку психічну травму. Діти з низьким рівнем домагань і низькою самооцінкою не претендують на багато ні в майбутньому, ні в сьогоденні. Вони не ставлять перед собою високих цілей і постійно сумніваються у своїх можливостях, швидко змиряються з невдачами, але при цьому часто багато чого домагаються [9; 10].

Актуальність обраної теми полягає у тому, що у кожній родині об'єктивно складається певна, далеко не завжди усвідомлена система виховання. Самооцінка, яка сформувалася у дитини дошкільного віку під впливом сімейного виховання, суттєво позначається на тих установках, з якими вона приходить до школи, на її ставленні до успіхів та невдач у навчанні та спілкуванні. Необхідно також наголосити про духовні цінності і етичний клімат, про методи сімейного виховання і ті на перший погляд незначні деталі повсякденного спілкування, в яких народжується взаєморозуміння, йде важкий і радісний процес виховання людини. [7].

Список використаних джерел та літератури

1. Бондарчук О.І. Сім'я як осередок соціалізації дитини. К.:АЛД.1998р.
2. Гостовий В.І. Сучасна сім'я і її педагогіка. – К.: Освіта, 1999р.
- 3–6. 4. Кононко О.Л. Особистісна орієнтація – пріоритет сьогодення. *Дошкільне виховання*. 2007. № 5. С. 3–6.
5. Мойсеюк Н.Є. Педагогіка. Навч. посіб.3-є видання,2001р. 656 с.
6. Капська А.Й. Соціальна педагогіка. Підручник. К.: Центр навчальної літератури, 2003р. 468с.
7. Сидоров К.Р. Самооцінка в психології. Світ психології. 2006. № 2. С. 224–234.
8. Стельмахович М.Г. Теорія і практика українського національного виховання. Івано-Франківськ, 1996. 179 с.
9. Щербакова К.Й., Григоренко Г.І. У сім'ї росте дитина. К.:Освіта,1995р.
10. Якобсон С.Г., Морева Г.І. Адекватна самооцінка як умова морального виховання дошкільників. *Питання психології*. 1983. № 8. С. 55–61.
11. Дезадаптація дітей. Матеріали для роботи зі студентами : навч.-метод. посіб. / Автор-упоряд. : Л.В.Зданевич. Хмельницький: Вид-во ХГПА, 2014. 220с.

Цикалюк Оксана,
вчитель початкових класів
Славутської гімназії № 5

Виклики для вчителя літературного читання

У статті розглядаються актуальні питання щодо проблем читання дітей молодшого шкільного віку. Акцентується увага на завданнях, методах, прийомах, які покращують читацькі навички школярів. Дана стаття слугує джерелом інформації для вчителів початкових класів, батьків, які хочуть привити любов дітей до книги.

Ключові слова: інтерактивні принципи: орієнтація на читацькі інтереси, різноманітність тематики і жанрів літературних текстів, індивідуально-диференційований підхід.

**Щоб підготувати людину до самостійного життя,
треба ввести її в світ книг.**

В.О. Сухомлинський

Сучасність, як і непростий стан у суспільстві, ставить перед учнями, батьками, вчителями та іншими небайдужими до освіти людьми все більші і складніші виклики, які повинні долатись і в кінцевому результаті мати позитивне вирішення. Сьогодні багато експертів у сфері освіти говорять про те, що навчання читання в школі не сприяє тому, щоб дитина полюбила читати книги. З розвитком цифрових технологій, соціальних мереж та ігор,